

Г. З. Юксель

кандидат філологічних наук
доцент кафедри слов'янської філології та журналістики
e-mail: gayanauxsel@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0894-7544
Науково-навчальний Інститут філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, Київ, 01042, Україна

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ЗМІ КРИМУ В КОНТЕКСТІ АНЕКСІЇ 2014 РОКУ:
СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті описано процес примусового переформовування та трансформації інформаційної сфери в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь після окупації 2014 р. (термін «окупація» використано відповідно до резолюцій Генеральної Асамблеї ООН 71/205 від 19 грудня 2016 р., яка засвідчує «тимчасову окупацію» Криму).

Метою дослідження є висвітлення процесу переформовування інформаційного простору Криму внаслідок окупації 2014 р. та дослідження статистичного аспекту цього процесу.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах вивчення процесів, явищ, тенденцій, які відбуваються у сфері журналістики та є невід'ємним складником загальнополітичних процесів у суспільстві. У дослідженні застосовано хронологічний підхід до розгляду подій. Інформацію систематизовано за допомогою історичного, соціологічного, статистичного методів дослідження. На різних етапах використано методи спостереження, порівняння, підрахунку, узагальнення, абстрагування.

Результати. Розглянуто етапи примусової зміни та експансії в інформаційну сферу Криму. Після окупації 2014 р. в Криму спостерігається скорочення кількості ЗМІ порівняно із часом до окупації, головною причиною чого є встановлення тотального контролю над сферою інформації та комунікацій (включно із соціальними мережами) з боку чинної влади.

Новизна. Введено в науковий обіг інформацію про події, факти й тенденції переформовування системи ЗМІ Криму після окупації. Залучено інформацію з низки довідкових, правозахисних, публіцистичних матеріалів, оприлюднених після подій 2014 р.. Стаття є частиною комплексного дослідження трансформації інформаційного простору Криму й відображення в медійній сфері України «питання Криму» та тимчасово окупованих територій.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в процес формування інформаційної політики України щодо тимчасово окупованих територій, встановлення комунікації з громадянами України в Криму, вивчення ідеологічної, організаційної, пропагандистської роботи з населенням півострова. Важливим є посилення моніторингу та висвітлення актів системних репресій щодо активістів і громадянських журналістів з метою інформування та забезпечення спостереження правозахисних організацій за ходом судових процесів у Криму й на території Росії, куди вивозять заарештованих цивільних журналістів і активістів.

Ключові слова: Крим, Україна, окупація, свобода слова, права людини, права журналістів, громадянська журналістика, ЗМІ, ЗМІ Криму, соціальні мережі.

I. Вступ

Причиною трансформації інформаційної сфери Автономної Республіки Крим та міста Севастополь стала окупація 2014 р. Російською Федерацією. Так звана влада Криму заборонила діяльність масмедіа та журналістів, які не визнали окупацію; у регіоні не залишилося вільних ЗМІ та журналістів, блогерів, авторів; об'єктом репресій, тиску та контролю стали громадські журналісти та пересічні мешканці, які не бояться висловлювати думки щодо ситуації в тимчасово окупованому Криму. Інформаційна сфера Криму перебуває під контролем та тиском політичних і карних органів, півострів закритий для повноцінної роботи українських та міжнародних моніторингових місій. Захист територіальної цілісності й суверенітету України, безпечна реінтеграція тимчасово окупованих територій України визнані пріоритетними напрямками розвитку держави; сфера масмедіа при цьому стає одним з важливих складників у процесі захисту інтересів України.

Актуальність дослідження зумовлена визначеними в Україні пріоритетами розвитку країни та необхідністю вирішення питання повернення тимчасово окупованих територій [8]. Перед україн-

ською державою стоять питання захисту територіальної цілісності та суверенітету України й проблема безпечної реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Проблема трансформації інформаційного простору Криму, інформаційної політики щодо тимчасово окупованих територій, захисту прав журналістів, питання свободи слова після подій 2014 р. залишаються науково не опрацьованими та не знайшли достатнього відображення в наукових джерелах. Останніми роками вийшли монографії, в яких автори розглядають різні аспекти окупації 2014 р. та її наслідки для України й світової спільноти. Правовий аспект анексії Криму розкрито в низці праць відомого вченого, міжнародного правознавця О. Задорожного «Анексія Криму – міжнародний злочин» [5] та ін. Специфіка кримського питання в Україні, особливості регіону розкрито в праці групи авторів «Політика щодо Криму» [14]. Хроніку захоплення півострову та події в інформаційній сфері описано в працях журналістів А. Андрієвської [2], Т. Березовця [3], С. Громенко [13], Ю. Луканова [12], М. Семени [11] [20] та ін.

Головними джерелами інформації про порушення прав журналістів в Криму сьогодні є звіти правозахисних організацій: «Крым: свобода слова в оккупации. Информационно-аналитический доклад о преследовании журналистов и блогеров на территории Крымского полуострова (март 2014 – сентябрь 2019)» [10], «Хронология утисков свободы слова в Крыму» [24] Центру прав людини ZMINA та Кримської правозахисної групи, звіт «Положення кримськотатарських медіа в Криму (2014–2016)» Центру з прав людини [15].

II. Постановка завдання та методи дослідження

Метою статті є висвітлення процесу примусової трансформації інформаційного простору Криму внаслідок окупації 2014 р. та дослідження статистичного аспекту цього процесу. Мета відповідає тематиці наукових досліджень, пов'язаних з вивченням історичного минулого, сучасного стану, майбутніх перспектив розвитку Криму, які проводить Навчально-науковий Інститут філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (м. Київ).

Для досягнення цієї мети необхідним є виконання низки завдань:

- встановити головні події та явища захоплення інформаційної сфери Криму з 2014 р. дотепер;
- проаналізувати статистичну інформацію стосовно системі ЗМІ Криму (преса, радіо, ТБ, інтернет-видання, інформаційні агенції);
- встановити головні тенденції щодо трансформації інформаційної сфери Криму після окупації;
- порівняти кількість ЗМІ до та після окупації Криму.

Об'єктом дослідження є інформаційна сфера Криму, яку розглянуто як сукупність таких складників: адміністративні установи, засоби масової інформації, професійні журналістські спілки та об'єднання, сфера соціальної комунікації та блогосфера, соціальні мережі. Предметом наукового дослідження обрано статистичні показники системи ЗМІ Криму напередодні та після окупації 2014 р.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах вивчення процесів, явищ, тенденцій, які відбуваються у сфері журналістики та є невід'ємною складовою загальнополітичних і суспільних процесів у суспільстві. Застосовано хронологічний підхід до досліджуваних подій. Інформацію систематизовано за допомогою історичного, соціологічного, статистичного методів. На різних етапах використано методи спостереження, порівняння, підрахунку, узагальнення, абстрагування.

Об'єктивним труднощами при вивченні ситуації в інформаційному просторі Криму залишаються відсутність вільного доступу до джерел, що існували до 2014 р., в окремих випадках – безпека для дослідників в отриманні інформації.

III. Результати

Особливість Криму, яка визначила й специфіку функціонування інформаційної сфери, зумовлена географічним розташуванням, кліматичними умовами, геополітичним та стратегічним статусом півострову в складі України, етнічною структурою населення півострова та релігійними особливостями, а також наявністю туристичного й культурно-рекреаційного комплексу, який сформував економічну (сільськогосподарську, туристичну) складову регіону.

Функціонування медійної сфери в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь регламентували єдине українське законодавство та чинні нормативні акти про ЗМІ. Для відкриття всеукраїнського електронного ЗМІ (радіо, телебачення, інформаційне агентство) були потрібні дозволи Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, для кримських друкованих ЗМІ – реєстрація у відповідних відділах Міністерства юстиції АР Крим. У структурі Ради Міністрів АР Крим функціонував Республіканський комітет з інформації (надалі Рескомінформу. – Г. Ю.), на території півострова працювали державні, приватні та комунальні українські кримські ЗМІ, а також вели роботу представництва, власні кореспонденти українських та міжнародних ЗМІ («Радіо Свобода», «Франс-прес», Reuters, TRT тощо).

Будучи відкритою в інформаційному плані територією, Крим опинився залученим як у всеукраїнський, так і міжнародний інформаційний обмін. Як унікальний культурний, туристичний, етнополітичний регіон, він завжди був цікавим для інновацій та різноманітних ініціатив «майданом». Крим став територією проведення масових публічних заходів, з яких окремі набували міжнародне значення: Ялтинський кінофестиваль, фестиваль «Казантип», заходи в міжнародному таборі «Артек» тощо. Щорічно регіон відвідували представників іноземних ЗМІ, на території півострова проводили

культурні, туристичні, спортивні заходи міжнародного і всеукраїнського рівнів, які ставали інформаційними приводами та об'єктами висвітлення в матеріалах ЗМІ.

Відомості про загальну кількість газет і журналів та в цілому ЗМІ, які функціонували в Криму до окупації, суперечливі. За даними Рескомінформу в Криму, у 2012 р. було зареєстровано 1240 друкованих періодичних видань: 999 газет, 175 журналів, 30 бюлетенів, 33 збірники, 2 календарі, 1 дайджест. При цьому кількість українськомовних та кримськотатарських ЗМІ була значно меншою порівняно з російськомовними. Українською мовою на півострові друкували газети «Флот України», «Слово Севастополя», «Дзвін Севастополя», «Думка», «Кримська світлиця», «Кримське слово».

Іншу цифру наявності кримських газет та журналів надає сайт «Кримологія», за його інформацією, до окупації в Криму максимальна кількість газет та журналів становила 1840 одиниць [23]. У м. Севастополі (місті загальнодержавного підпорядкування) було зареєстровано 317 газет [23].

На сайті «Кримологія» зазначено, що при проведенні до окупації мовного дослідження в Криму з 1317 газет АРК 910 (69,1%) газет, які потрапили до дослідження, виходили виключно російською мовою; 212 газет (16,1%) – російською та українською (з переважанням першої) мовами; 15 газет – російською й кримськотатарською мовами (в різних поєднаннях); 11 газет – російською та мовами малих народів Криму (грец., нім., вірмен.); 13 – російською та іноземними мовами (англ., нім., араб); ще 3 – різними мовами (нім. – рос., рос. – англ. з кримськотатарськими текстами або грец.). Усього таких газет зі значною часткою російської мови було 42 (3,2%). Загальна частка газет з російською мовою в матеріалах становила 88,3% [23].

На півострові достатньою мірою були поширені канали загальноукраїнського радіо. Програмами УР-1 на той час здійснювалося охоплення 86% населення, УР-2 («Промінь») – 82%. Активно працювали в інформаційному радіопросторі автономії як приватні загальнонаціональні радіомережі (Ретро-FM, Хіт-FM, Європа-плюс та ін.), так і республіканські й регіональні радіостанції FM-діапазону («Радіо Майдан», «Транс-М-Радіо», «Лідер» та ін.).

До окупації в Криму здійснювало діяльність 8 власних FM-радіостанцій, з яких на загальнокримський статус може претендувати тільки Транс-М-радіо. Також основу FM-ефіру півострову становили 14 київських радіостанцій, які транслювалися на Крим у майже незмінному вигляді (додавалася тільки кримська реклама). Радіопростір був представлений такими радіостанціями [23]:

- загальнокримські, які мовлять на різні міста (Транс-М-радіо, Лідер, Орфей);
- сімферопольські (Радіо Крим, Радіо Майдан, Радио «Ассоль», Класик радіо, Керч FM, Бриз);
- радіостанції всеукраїнського рівня (Мелодія, Super Radio, Радіо 5, Ретро FM, Авторадіо, Люкс FM, Радіо РОКС, Хіт FM, Радіо Шарманка, Русское радио, Еурога Plus, KISS FM).

У 2012 р., за даними Рескомінформу, на півострові було зареєстровано 79 місцевих телерадіоорганізацій, з них 13 телевізійних ефірних, 14 FM радіостанцій, 39 студій кабельного телебачення, 7 ефірно-кабельних телерадіокомпаній тощо. На початок 2012 р. охоплення населення АРК загальнонаціональними та місцевими телекомпаніями було таким (табл. 1).

Таблиця 1

**Охоплення населення АРК
загальнонаціональними та місцевими телекомпаніями**

№	Телеканали (телерадіокомпанії)	Охоплення населення (у %)
1	УТ-1	97
2	УТ-2, «1+1»	87
3	УТ-3, «Інтер»	80
4	ДТРК «Крим»	70
5	ТРК «Чорноморська»	60
6	ТРК «Жиса»	15
7	ТК «АТР»	10
8	ТК «Неаполь»	9
9	ТК «ІТВ»	8

Активно увійшли в ефірний простір Криму загальноукраїнські канали «СТБ», «ICTV», «Новий канал» та ін. Головним власником передавальних і релейних засобів, завдяки яким здійснювалася трансляція всіх державних програм («УТ-1», «УТ-2», «УТ-3», ДТРК «Крим», Севастопольська регіональна ТРК та ін.), а також програм комунальних телерадіокомпаній («Чорноморська», «Керч» та ін.), було дочірнє підприємство Концерну РРТ України – ДП «РТПЦ Крим».

У Криму здійснювали працю 6 інформаційних агенцій: РІА «Новий Регіон», ДП «Кримське інформаційне агентство», ІА «e-Crimea», ІА «Контекст-Крим», QHA (Qırım Haber Ajansı – Агенція «Кримські новини»), «Медіа Крим». Також на території півострову здійснювали діяльність кримські представництва центральних інформаційних агентств України: УНІАН, Інтерфакс, Українформ та інших.

Зміна політичної ситуації в Україні після здобуття незалежності (1991), розвиток економічних відносин, прогрес матеріально-технічної бази в медіасфері привели до зростання кількості ЗМІ й

інформаційного обміну, удосконалення засобів комунікації. У цьому контексті актуальним стало питання підготовки професійних журналістських кадрів у регіоні. Уперше викладання журналістики в Криму почалося в Таврійському гуманітарно-екологічному інституті (1993), пізніше – у Таврійському національному університеті імені Володимира Вернадського (2002).

В лютому 2014 р. саме інформаційна сфера Криму однією з перших, поряд зі сферою державного управління та військової, зазнала тиску та втручання в ході військового захоплення півострова, наслідком якого стала насильницька зміна державності. Цей процес супроводжувався грубими фактами репресій і порушення прав людини, перешкоджання професійній діяльності журналістів та створення умов щодо невиконання останніми професійних обов'язків.

Після окупації 2014 р. самопроголошена влада Криму під керівництвом московських кураторів організувала заходи, які були спрямовані на видворення з території Криму незалежних ЗМІ та проведення репресії щодо журналістів. Головною метою заходів було встановлення тотального контролю за діяльністю масмедіа та інформаційного простору.

Кримські події, що відбувалися в кінці лютого-початку березня 2014 р., мали характерні ознаки добре спланованої операції, що проводилася за продуманим планом, із чіткою організацією, за якої контроль за діяльністю українських і кримських журналістів здійснювався в усіх населених пунктах Криму. Практично за тиждень самопроголошеної владі півострову було необхідно провести організаційну роботу й почати пропагандистську роботу для населення щодо переконання в необхідності так званого референдуму, проведення якого пояснювалося захистом інтересів російськомовного населення від нібито ініціаторів «державного» перевороту в Києві. При проведенні інформаційної кампанії головним стали два постулати: про захист мешканців Криму від «українських націоналістів» та про «високий рівень життя в Російській Федерації». Маніпулятивна складова при цьому полягала в наданні неповної порівняльної інформації про соціально-політичну та економічну ситуацію в обох країнах, розповсюджувану без урахування економічних особливостей кожної з держав. У здійсненні пропагандистської роботи були задіяні представники частки кримського політикуму, інтелігенції, експертного середовища, які підтримали окупацію. Загальною метою переформатування медійного простору була демонстрація світу нібито потреби населення Криму в захисті і, відповідно, наявності правових підстав для зміни державності.

З урахуванням того, що захоплення півострову почалося в ніч на 27 лютого 2014 р., а так званий референдум «кримський парламент» вирішив проводити 16 березня 2014 р. (початкові дати, які були заплановані «кримським парламентом» – 1 липня, 25 травня 2014 р. – Г. Ю.), втручання та контроль за ЗМІ мали силовий і примусовий характер. Встановлення контролю почалося з масштабного захоплення українських телевізійних частот. «Телевізійне “перемикання” Криму на Росію було одним із стратегічних завдань, поставлених Путіним перед ФСБ. Вже в середині лютого 2014 року в Крим стали прибувати співробітники російських федеральних державних компаній “Російська телевізійна і радіомовна мережа” (РТРС) і “Всеросійська державна телевізійна і радіомовна компанія” (ВГТРК). Треба відзначити, що і РТРС і ВГТРК – стратегічні підприємства Росії», – зазначає ресурс «Крим. Реалії» [17].

Уже 27 лютого 2014 р. на територію Криму прибули два літаки з російськими журналістами. «Перед початком вторгнення на територію іншої країни держава-агресор розпочала активну пропаганду всередині держави-жертви. Перед вторгненням в Крим Росія розконсервувала свої середньохвильові передавачі надпотужного мовлення в Калінінградській області, Краснодарі і місті Григоріополь в невизначеному Придністров'ї», – говорить колишній глава українського Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення (РТТ) і експерт в області телекомунікації Валерій Юрченко [16]. Після захоплення влади в Криму, у холі приміщення ДТРК «Крим» був створений так званий «Відкритий прес-центр», в оперативному порядку почалася комунікація представників окупаційної влади із ЗМІ, оскільки напередодні проведення незаконного референдуму в Крим прибули представники міжнародних ЗМІ країн Європи, Північної Америки, Азії та інших регіонів світу.

У березні 2014 р. в Криму було проведено примусове відключення українських телевізійних каналів і радіостанцій та екстрене включення на захоплених частотах мовлення російських центральних телеканалів. На частотах українських телевізійних каналів почали мовлення: НТВ «Мир» замість «Інтеру», «Перший» замість «1+1», РТР «Росія» (Перший національний), «Росія 24»/«Крим 24» на частоті «Чорноморської ТРК», були відключені «2+2», ICTV, ТЕТ, М1, СТБ, «Новий канал», НТН, ТК «Україна», К1, Мега, ТНТ, «5 канал». Державна телерадіокомпанія «Крим» захоплена російськими військовими, канал почав мовлення із закликами до проведення референдуму та вступу Криму до РФ.

У центрі Сімферополя 5 березня 2014 р. представники «самооборони» заблокували в будівлі готелю «Україна» представницю ОБСЄ з питань свободи слова Дунью Міятович, яка проводила зустріч з редакторами кримських ЗМІ і громадськими активістами. Пізніше Дунью Міятович і осіб, які її супроводжували, у примусовому порядку доставили в аеропорт Сімферополя, та вона вимушена була залишити Крим [4].

Українські журналісти, представники центральних національних каналів та інформаційних агентств України, знімальні групи, які прибули на півострів, висвітлювали події, зокрема захоплення українських військових частин, об'єктів державного значення, важливих транспортних

об'єктів, пунктів зв'язку. Майже всі вони зазнали репресій та тиску з боку так званих «правоохоронних органів», а також «самооборони», «козаків», «дружинників», «добровольців» та інших парамілітарних незаконних об'єднань [4].

У короткий час, у березні 2014 р., джерелами інформації про ситуацію в Криму виступили військовий аналітик Дмитро Тимчук та прес-секретар ВМС України Владислав Селезньов. Якщо особливості повідомлень Дмитро Тимчука була наявність позитивного й негативного елементів (повідомлення складалися з двох частин: позитивного та негативного) і змагання розповісти про події в Криму та міжнародні події, то інформація Владислава Селезньова була переважно про стан справ у військовій сфері. У перші дні окупації, в умовах інформаційного вакууму й певної дезорганізації, комунікація українських журналістів здійснювалась завдяки співпраці професійної спільноти в соціальних мережах.

Влітку 2014 р. незаконна влада Криму примусила власників ЗМІ Криму отримати до 1 квітня 2015 р. (оголошений спочатку термін – 1 січня 2015 р.) дозвіл на здійснення інформаційної діяльності за чинним російським законодавством. Створений у Криму структурний підрозділ Федеральної служби з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій, а саме Управління Роскомнадзора по Республіці Крим і м. Севастополь, став інструментом репресій щодо українських та кримських ЗМІ. Основою для отримання ліцензій на право здійснення інформаційної діяльності був принцип визнання ЗМІ факту окупації та прийняття нової влади. Таким чином, на території півострову змогли залишитися тільки провладні ЗМІ, інші, які висловлювали окремі думки, не отримали дозволу й вимушені припинити діяльність або залишити Крим.

Незважаючи на те, що перехідним оголосили термін до 1 січня 2015 р., а пізніше продовжили до 01 квітня 2015 р., у державних установах уже почалася сегрегація ЗМІ, за допомогою якої незаконна влада змогла не допускати «неугодні» ЗМІ до подій в офіційних установах. Багатьом ЗМІ було відмовлено у висвітленні заходів, а причиною відмови оголошена відсутність свідоцтва на право здійснення інформаційної діяльності за російським законодавством.

Протягом 2014–2015 рр. незаконна влада Криму провела конкурси та розподіл частот між центральними російськими й кримськими ЗМІ. Згідно зі звітом Національної ради України з питань радіомовлення та телебачення, від 2018 р. в окупованому Криму були захоплені 503 частотних одиниці, які належать Україні й задіяні ліцензіатами Національної Ради [7; с. 9]. У результаті російської анексії півострова 31 телерадіокомпанія України була позбавлена права на аналогове телемовлення в Криму, ще 28 були позбавлені права на цифрове мовлення [6].

Представники «самооборони Криму» й підконтрольна Росії місцева влада захоплювали передавачі та редакції кримських телерадіокомпаній. Тоді під загрозою знищення опинилися ЗМІ з багаторічною історією та усталеною аудиторією, які в одну мить були поставлені перед непростим вибором: або покинути півострів, або припинити своє існування [6]. Частка ЗМІ зазнали руйнування матеріально-технічної бази, позбулися офісів. Після анексії Криму Росією у 2014 р. півострів залишили 11 кримських ЗМІ: ІА «Центр журналістських розслідувань», проект «Крим. Реалії» (проект української редакції «Радіо Свобода»), інформаційне агентство QNA (Агентство «Кримські новини»), ТРК «Чорноморська», телеканал АТР, сайт «15 хвилин», дитячий телеканал Lale, радіо «Meudan», газета «Кримська світлиця», сайт «События Крыма» («Події Криму»), сайт Black Sea News. Зараз майже всі вони продовжують роботу на материковій частині України і перебувають у складних умовах, оскільки відірвані від ареалу мовлення та цільової аудиторії, не мають прямого доступу до оповіщення подій, що відбуваються на півострові. На території півострову залишилися тільки провладні ЗМІ.

На півострові спостерігається скорочення кількості ЗМІ порівняно із часом до окупації Криму. За звітом ООН, загальна кількість кримських медіа на початок 2014 р. становила майже 3000 одиниць [21], але після окупації відбулося значне скорочення ЗМІ, причиною чого стає встановлення повного контролю за сферою інформації та комунікацій (включно із соціальними мережами) з боку чинної влади та використання надання дозволу на діяльність як інструменту тиску й контролю.

Зараз кримські ЗМІ представлені трьома групами: російські центральні ЗМІ, їх корпункти та представництва в Криму; кримські ЗМІ, перереєстровані після 2014 р.; ЗМІ, які були створені після окупації Криму.

За даними Федеральної служби з нагляду в сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій Республіки Крим (табл. 2), на період I кварталу 2018 р. на півострові зареєстровано 361 ЗМІ [9].

Таблиця 2

Кількість зареєстрованих ЗМІ в Криму (2016–2018)

Вид ЗМІ	1 квартал 2016 р.	1 квартал 2017 р.	1 квартал 2018 р.
Зареєстровано	626	790	361
Друковані видання	377	270	139
Сітьові видання	191	402	156
Інформаційні агентства	9	14	8
Електронні ЗМІ	49	104	58

Найбільш тиражними з друкованих ЗМІ в Криму є «Кримська правда», «Кримська газета», «Кримський час», «Перша Кримська», «Вести. Кримський випуск», «Кримський Телеграф». Створені кореспондентські пункти «Комсомольської правди», «Аргументів і фактів», «Известий», «Російської газети». Видаються міські газети «Боспор» (Керч), Кафа (Феодосія), «Севастопольська газета», «Південна столиця» (Сімферополь), «Південна газета» (Ялта) та ін. З національних кримськотатарських ЗМІ важливо зазначити «Голос Криму New» «Еньи Дунья», «Крим» (усі в м. Сімферополь) тощо.

У 2017 р., за даними Публічного реєстру інфраструктури зв'язку та телерадіомовлення РФ, у «Республіці Крим» здійснюють діяльність 9 центральних телекомпаній, 22 радіокомпанії та 35 кабельних ТВ; у місті Севастополі – 17 центральних телекомпаній, 23 радіокомпанії та 57 кабельних телевізійних каналів.

З 1 липня 2014 р. РТРС спільно з фахівцями РТПЦ Крим встановив додаткове технологічне обладнання й запустив в ефір два російських мультиплекси, а також забезпечує присутність в ефірі третього регіонального мультиплексу. Телерадіомовлення в Криму здійснюють усі основні російські теле- і радіоканали. Забезпечено роботу передавальних станцій місцевого радіотелевізійного передавального центру (РТПЦ) 267 передавачами. На території півострова діють близько 200 кабельних операторів. Здійснюють мовлення 26 аналогових, 34 цифрових і 5 радіоканалів, у тому числі «Радіо Маяк», «Вести FM» і «Радіо Росії» [23].

Телеканали Криму представлені такими: загальнокримські (Перший Кримський, ІТВ, Крим 24, Міллет, ТВ FM); міськими (НТС (Севастополь), Народний канал (Севастополь), Перший Севастопольський (Севастопольська РДТРК), ТРК Керч, Моріон (Євпаторія); кабельні та супутникові (Крим 24, Девком, ТРК Ялта (Велика Ялта), телеканали малих міст (Екран (Джанкой, Красноперкопськ), КТВ + (Красноперкопськ), Північний Крим (Армянськ) та ін.

IV. Висновки

Особливості Криму полягають в унікальному географічному розташуванні, наявності туристичного та рекреаційного комплексів, соціально-політичного та економічного складників, що послужило основою для формування специфічної інформаційної сфери півострову. Процес примусового переформатування інформаційної сфери Криму в 2014 р., після окупації півострову з боку РФ, почався із захоплення кримських масмедіа та масштабного припинення діяльності українських ЗМІ. Для нього характерні встановлення тотального контролю, організація пропагандистської роботи місцевих ЗМІ, спрямованої як на внутрішню, так і на зовнішню, міжнародну аудиторію.

Характер проведених у 2014 р. заходів свідчить про неабияку підготовчу роботу. Процес примусової трансформації інформаційного ландшафту Криму мав ознаки масштабної операції. Після окупації 2014 р. самопроголошена влада півострова під керівництвом московських кураторів з метою тотального контролю за інформаційним простором півострова провела роботу, спрямовану на закриття й видворення з території Криму українських незалежних масмедіа. З метою перешкоджання здійсненню професійної діяльності журналістів, не згодних з окупацією, в Криму використовували різноманітні методи репресій та тиску.

На півострові спостерігається скорочення кількості ЗМІ порівняно із часом до окупації Криму, головною причиною чого є встановлення повного контролю за сферою інформації та комунікацій (включно із соціальними мережами) з боку чинної влади.

За звітом ООН, загальна кількість кримських медіа на початок 2014 р. становила майже 3000 одиниць. При цьому кількість друкованої продукції варіювала від 1240 до 1320 одиниць. У 2012 р. на півострові було зареєстровано 79 місцевих телерадіоорганізацій, функціонувало 14 місцевих радіостанцій та 6 інформаційних агенцій.

На сьогодні кримські ЗМІ представлені трьома групами: російські центральні ЗМІ, їх корпункти та представництва в Криму; кримські ЗМІ, перереєстровані після 2014 р.; ЗМІ, які були створені після окупації Криму.

У 2017 р., за даними Публічного реєстру інфраструктури зв'язку та телерадіомовлення РФ, у «Республіці Крим» здійснюють діяльність 9 центральних телекомпаній, 22 радіокомпанії та 35 кабельних ТВ; у Севастополі – 17 центральних телекомпаній, 23 радіокомпанії та 57 кабельних телевізійних каналів. На початок 2018 р. в Криму зареєстровано 139 друкованих видань, 8 інформаційних агенцій.

Ця наукова праця є частиною комплексного дослідження питання трансформації інформаційного простору Криму й відображення обговорення «питання Криму» та тимчасово окупованих територій в українському медійному просторі. Перспективним і важливим є продовження системного дослідження медіасфери Криму для подальшого формування інформаційної політики України щодо тимчасово окупованих територій, встановлення комунікації та інформаційного зв'язку з громадянами України в Криму, вивчення ідеологічної, організаційної, пропагандистської роботи з населенням півострову. Також важливим є посилення моніторингу й висвітлення активів системних репресій щодо населення та громадянських журналістів Криму з метою інформування й забезпечення спостереження правозахисних організацій за ходом судових процесів у Криму та на території Росії, куди вивозять заарештованих цивільних журналістів та активістів.

Список використаної літератури

1. Аналіз порушень прав людини в окупованому Криму за 9 місяців 2019 року (презентація). URL: <https://ctrcenter.org/ru/analytics/165-analiz-narushenij-prav-cheloveka-v-okkupirovannom-krymu-za-9-mesyacev-2019-goda-prezentaciya> (дата звернення: 23.10.2019).
2. Андрієвська А. Люди «сірої» зоні. Свідки російської анексії Криму 2014 року. Київ : Фенікс, 2018. 264 с.
3. Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Київ : Брайт-Букс, 2015. 392 с.
4. В Симферополі «самооборона Аксенова» заблокувала представителя ОБСЄ по вопросам свободы СМИ/ЦЖР. URL: <http://investigator.org.ua/news/120997/> (дата обращения: 05.03.2014).
5. Задорожний О. В. Анексія Криму – міжнародний злочин. Київ : К.І.С., 2015. 576 с.
6. «Зачищенные» на полуострове: что случилось с «неудобными» крымскими телеканалами. URL: <https://ru.krymr.com/a/29128637.html> (дата обращения: 28.03.2018).
7. Звіт про порушення та втрати в сфері телерадіомовлення на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь після окупації 2014–2017 рр. *Національна Рада з питань телебачення та радіомовлення України*. Київ, 2015. 24 с.
8. Кабмін затвердив нову програму діяльності уряду. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/-1861585-kabmin-zatverdiv-novu-programu-diyalnosti-uryadu> (дата звернення: 02.04.2020).
9. Крымские методические издания в современной информационной среде полуострова : метод. рекоменд. Симферополь: изд-во библиотеки им. И. Франка, 2018. 28 с.
10. Крым: свобода слова в оккупации. Информационно-аналитический доклад о преследовании журналистов и блогеров на территории Крымского полуострова (март 2014 – сентябрь 2019). *Крымская правозащитная группа*. URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2020/02/krimbookru.pdf> (дата обращения: 01.10.2019).
11. Крымский журналист, обозреватель Крым.Реалии Николай Семена выехал на лечение на материковую Украину. URL: <https://www.stopfake.org/ru/krymskij-zhurnalists-obozrevatel-krym-realii-nikolaj-semena-vyehal-na-lechenie-na-materikovuyu-ukrainu/> (дата обращения: 18.02.2020).
12. Луканов Ю. Пресувальна машина: як Росія знищувала свободу слова в Криму / ред. Т. Печончик. Київ, 2018. 176 с.
13. Наш Крим: неросійські історії українського півострову : зб. ст. / упоряд. та вступ С. В. Громенко. Київ : К.І.С., 2016. 315 с.
14. Політика щодо Криму. Рекомендації : посібник / Ю. Тищенко, Ю. Каздобіна, С. Горобчишина, А. Дуда ; за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2018. 88 с.
15. Положение крымскотатарских медиа в Крыму (2014–2016). *Звіт Центру по правам громадянина*. Київ, 2016. 10 с.
16. Почти в прямом эфире: телештурм Крыма. URL: <https://ru.krymr.com/a/pochti-v-pryamom-efire-teleshturm-kryma/30182956.html?fbclid=IwAR2AG5oWaEj0e22szUvqNQ1UJPxFgniS3K5TCWxG-Yn9LnGZSz0bgeMKqRM> (дата обращения: 26.09.2019).
17. Приглушені голоси: право на свободу слова в умовах збройного конфлікту на сході України / О. А. Біда, А. Б. Блага, О. А. Мартиненко, М. Г. Статкевич ; за заг. ред. А. П. Буценка ; Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ : КИТ, 2015. 60 с.
18. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 19 декабря 2016 года [по докладу Третьего комитета (A/71/484/Add.3)] 71/205. Положение в области прав человека в Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина). URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/71/205> (дата обращения: 01.02.2017).
19. Свобода слова й преси в Криму (лютий 2014 – листопад 2015 рр.). *Міністерство інформаційної політики України*. Київ, 2015. 19 с.
20. Семена М. Крымский репортаж. Хроника оккупации Крыма (2014–2016 гг.). Київ : ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 2017. 928 с.
21. Ситуация с правами человека во временно оккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина). URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea_2014_2017_RU.pdf (дата обращения: 31.12.2017).
22. СМИ Крыма. URL: http://krymology.info/index.php/СМИ_Крыма (дата обращения: 01.01.2018).
23. Хронологія притеснення свободи слова в Криму. URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2020/02/chronology-of-pressing-the-freedom-of-speech-in-crimea-rus.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).
24. Crimea in the dark. The silencing of dissent. The report of the Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5330/2016/en/> (date of request: 15.12.2016).

References

1. Analyz narushenij prav cheloveka v okkupirovannom Krymu za 9 mesyacev 2019 goda (prezentatsiia) [Analysis of human rights violations in the occupied Crimea for 9 months of 2019 (presentation)]. (2019). Retrived from <https://ctrcenter.org/ru/analytics/165-analiz-narushenij-prav-cheloveka-v-okkupirovannom-krymu-za-9-mesyacev-2019-goda-prezentaciya> [in Ukrainian].

2. Andrievskaya, A. (2018). Ludi siroy zoni. Svidki rosiuskoj aneksii Krimu 2014 roku [People of the «gray» zone. Witnesses of the Russian annexation of Crimea in 2014]. Kyiv: Phoenix [in Ukrainian].
3. Berezovets, T. (2015). Aneksiya: Ostrov Krim. Hroniki gibridnoy viyni [Annexation: The island of Crimea. Chronicles of «hybrid» war]. Kyiv: Bright Books [in Ukrainian].
4. V Simferopole samooborona Akseanova blokirovala predstavitelja OBSE po voprosam svobody slova [In Simferopol, «self-defense Akseanova» blocked the OSCE Representative on Freedom of the Media / CZHR]. (2014). Retrived from <http://investigator.org.ua/news/120997> [in Russian].
5. Zadorozhny, O. V. (2015). Aneksiya Krimu – mizhnarodniy zlochin [Annexation of Crimea is an international crime]. Kyiv: KIS [in Ukrainian].
6. Zachichheniye na poluostrove: chto sluchilos c neugodnymi krymskimi telekanalami [«Cleaned up» on the peninsula: what happened to the «objectionable» Crimean TV channels]. Retrived from <https://ru.krymr.com/a/29128637.html> [in Russian].
7. Zvit pro porushennya ta vtrati v sferi teleradiomovlennya na teritoriyi Avtonomnoj Respubliki Krym ta mista Sevastopol pislja okupacii 2014–2017 rr. [Report on violations and losses in the field of television and radio broadcasting on the territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol after the occupation of 2014–2017]. (2015). *Nacionalna Rada z pitan teledachennja ta radiomovlennja Ukrajinu*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Kabmin zatverdiv novu programu dijalnosti urjadu [The Cabinet of Ministers approved a new program of government activities]. (2019). Retrived from <https://www.unn.com.ua/uk/news/1861585-kabmin-zatverdiv-novu-programu-diyalnosti-uryadu> [in Ukrainian].
9. Krymskie metodicheskiye izdaniya v sovremennoy informacionnoy srede poluosrtova [Crimean methodological publications in the modern information environment of the peninsula]. (2018). Simferopol: publishing house of the library. I. Franko [in Russian].
10. Krim: svoboda slova v okkupatsii. Informacionno-analiticheskiyi doklad o presledovaniji zhurnalistov i blogerov na teritoriji Krimskogo poluostrova (mart 2014 – sentabr 2019) [Crimea: freedom of speech in the occupation. Information and analytical report on the persecution of journalists and bloggers on the territory of the Crimean Peninsula (March 2014 – September 2019)]. (2019). Retrived from <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2020/02/krimbookru.pdf> [in Russian].
11. Krymskij zhurnalist obozrevatel Krym Realii Nikolaj Semena vyehal na lechenie na materikovuyu Ukrainu [Crimean journalist, observer of Crimea. Realii Nikolaj Semena left for treatment in mainland Ukraine]. (2020). Retrived from <https://www.stopfake.org/ru/krymskij-zhurnalist-obozrevatel-krym-realii-nikolaj-semena-vyehal-na-lechenie-na-materikovuyu-ukrainu/> [in Russian].
12. Lukanov, Y. (2018). Presuvalna mashina: jak Rosija znishhuvala svobodu slova v Krymu [Pressing machine: how Russia destroyed freedom of speech in Crimea]. Kyiv [in Ukrainian].
13. Gromenko, S. (ed.). (2016). Nash Krim: nerosiyski istoriji ukrainskogo pivostrovu [Our Crimea: non-Russian stories of the Ukrainian peninsula]. Kyiv: KIS [in Ukrainian].
14. Tishchenko, Y., Kazdobina, Y., Gorobchyshyna, S., & Duda, A. (2018). Politika shhodo Krimu [Crimea policy]. Kyiv: TOV Agentstvo Ukraina [in Ukrainian].
15. Polozheniye krimskotatarskih media v Krimu (2014–2016) [Situation of Crimean Tatar media in Crimea (2014–2016)]. (2016). *Zvit Tsentru po pravam hromadianyna*. Kyiv [in Russian].
16. Pochti v pryamom efire teleshturm Krima [Almost live: TV assault on Crimea]. (2019). Retrived from <https://ru.krymr.com/a/pochti-v-pryamom-efire-teleshturm-kryma/30182956.html?fbclid=IwAR2AG5oWaEj0e22szUvqNQ1UJPxFgnlS3K5TCWxG-Yn9LnGZS0bgeMKqRM> [in Russian].
17. Bida, O. A., Blaga, A. B., Martinenko, O. A., Statkevich, M. G., & Bushchenko, A. P. (2015). Priglusheni golosi: pravo na svobodu slova v umovah zbroynogo konfliktu na shodi Ukrajinu [Muffled voices: the right to freedom of speech in the context of the armed conflict in eastern Ukraine]. Kyiv: KIT [in Ukrainian].
18. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2016 [on the report of the Third Committee (A/71/484/Add.3)] 71/205. Situation in the field of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine). (2016). Retrived from <https://undocs.org/ru/A/RES/71/> [in Russian].
19. Svoboda slova i presi v Krimu (lutij 2014 – listopad 2015) [Freedom of speech and press in the Crimea (February 2014 – November 2015)]. (2015). *Ministerstvo informatsiinoi polityky Ukrainy*. Kyiv [in Ukrainian].
20. Semena, M. (2017). Krimskiy reportaj. Hroniki okkupacii Krima (2014–2016) [Crimean report. Chronicles of the occupation of Crimea (2014–2016)]. Kyiv: DP Nacionalne gazetno-zhurnalne vidavnitctvo [in Russian].
21. Situatsiya s pravami cheloveka vo vremenno okkupirovannoy Avtonomnoj Respublike Krim i gorode Sevastopole [Situation with human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)] Retrived from https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_RU.pdf [in Russian].
22. SMI Krima [Media of Crimea]. (2018). Retrived from http://krymology.info/index.php/Crime_Media [in Russian].

23. Hronologija pritesneniya svobodi slova s Krimu [Chronology of the oppression of freedom of speech in the Crimea]. (2020). Retrived from <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2020/02/chronology-of-persing-the-freedom-of-speech-in-crimea-rus.pdf/> [in Ukrainian].
24. Crimea in the dark. The silencing of dissen. The report of the Amnesty International. (2016). Retrived from <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5330/2016/en/> [in English].

Стаття надійшла до редакції 30.07.2020.

Received 30.07.2020.

luksel G. Transformation of the Crimea Media System in the Context of Annexation of 2014: Statistical Aspect

The scientific article describes the process of forced reform and transformation of the information sphere in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, after the occupation of 2014 (the term «occupation» is used by UN General Assembly Resolution 71/205 of December 19, 2016, which certifies «temporary occupation» Crimea).

The purpose of the scientific article is to research the process of reforming the information space of Crimea as a result of the occupation of 2014 and to study the statistical aspect of this process.

The research methodology is based on the principles of studying the processes, trends that occur in the field of journalism and are an integral part of general political processes in society. In the article author uses a chronological approach to the studied event. Work on the systematization of information is carried out using historical, sociological, statistical research methods. At different stages of work used methods of observation, comparison, calculation, generalization, abstraction.

Results. The stages of forced change and expansion into the information sphere of Crimea are considered. After the occupation of Crimea in 2014, the number of media outlets in the region has decreased compared to the time before the occupation of Crimea. The main reason of this process is the establishment of total control over the field of information and communication (including social networks) by the so-called Crimean authorities.

Novelty. The scientific novelty of the work is the introduction into scientific circulation of information about the events, facts and trends of the reform of the Crimean media system after the occupation. The article includes information from many references, monographers, journalistic materials published after 2014. The article is part of a comprehensive study of the transformation of the information space of Crimea and the research of the discussion about «Crimea issue» and the temporarily occupied territories in Ukrainian society.

Practical significance. The research results can be used in the process of forming the information policy of Ukraine in relation to the temporarily occupied territories, establishing communication with the citizens of Ukraine in Crimea, researching ideological, organizational, and propaganda work with the population of the half of the island. It is important to strengthen monitoring and coverage of acts of systemic repression against civilian journalists in order to inform and ensure observation by human rights organizations of the course of trials in Crimea and in Russia, where civilian journalists and activists are arrested.

Key words: Crimea, Ukraine, occupation, freedom of speech, human rights, journalists' rights, citizen journalism, mass media, Crimean mass media, social networks.

Юксель Г. 3. Трансформация системы СМИ Крыма в контексте аннексии 2014 года: статистический аспект

В статье описывается процесс трансформации информационной сферы Автономной Республики Крым и города Севастополь после оккупации 2014 г. (термин «оккупация» используется в соответствии с резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 71/205 от 19 декабря 2016 г., которая свидетельствует о «временной оккупации»).

Целью исследования является освещение процесса реформирования информационного пространства Крыму в результате оккупации 2014 г. и исследование статистического аспекта этого процесса.

Методология исследования основана на принципах изучения процессов, явлений, тенденций, происходящих в журналистике и являющихся неотъемлемой составляющей частью социально-политических процессов в обществе. Используется хронологический подход. Информация систематизирована с помощью исторического, социологического, статистического методов. На разных этапах работы использованы методы наблюдения, сравнения, подсчета, обобщения, абстрагирования.

Результаты. Рассмотрены этапы принудительного изменения и экспансии в информационную сферу Крыма. После оккупации 2014 г. в Крыму наблюдается сокращение количества СМИ в сравнении с количеством СМИ, осуществлявшим деятельность до оккупации, главной причиной чего является установление тотального контроля существующей власти над сферой информации и коммуникаций (включая социальные сети).

Новизна. Введена в научный оборот информация о событиях, фактах и тенденциях реформирования системы СМИ Крыма. Используется информация ряда справочных, право-

защитных, публицистических материалов, опубликованных после событий 2014 г. Статья является частью комплексного исследования трансформации информационного пространства Крыма и отражения в медийной сфере Украины проблемы Крыма и временно оккупированных территорий.

Практическое значение. Результаты исследования могут быть использованы в процессе формирования информационной политики Украины в отношении временно оккупированных территорий, установлении коммуникации с гражданами Украины в Крыму, изучении идеологической, организационной, пропагандистской работы с населением полуострова. Важным является усиление мониторинга и освещения актов системных репрессий в отношении гражданских журналистов и активистов с целью информирования и обеспечения наблюдения правозащитными организациями хода судебных процессов в Крыму и на территории России, куда вывозятся арестованные активисты и гражданские журналисты.

Ключевые слова: Крым, Украина, оккупация, свобода слова, права человека, права журналистов, гражданская журналистика, СМИ, СМИ Крыма, социальные сети.